

BOOKS

LOÏS DE VRIES

Docent Academie voor Verpleegkunde en
lid kenniskring OGGZ, Hanzehogeschool,
Groningen.

Dit proefschrift is een pleidooi om niet
alleen vanuit de cultuur naar de praktijk van
hulpverlening en zorg te kijken maar juist vanuit
vele verschillende invalshoeken. Het boek
maakt zichtbaar dat migranten en vluchtelingen
gemakkelijk in een uitzonderingspositie worden
geplaatst wanneer er alleen vanuit het concept
cultuur gekeken wordt. Er wordt dan iets aan
mensen toegeschreven op grond van een
eigenschap, niet op grond van hun handelen.
Hiermee doe je mensen tekort.

KORTE SAMENVATTING

In dit proefschrift wordt ingegaan op de vraag
(pag. 11): “wat is het vertoog over migranten

Sander Kramer. **Gewoon bijzonder. Het vertoog over
migranten en vluchtelingen in de GGZ.** Proefschrift
Universiteit Tilburg, 2009, 313 p.¹

en vluchtelingen van hulpverleners in de GGZ
en hoe is dat vertoog sinds 1972 veranderd?”
Dit materiaal is geordend door middel van een
indeling in vier periodes gebaseerd op specifieke
momenten, zoals de grote toename van
asielzoekers vanaf 1993. Het betreft de periodes:
1972–1983, 1983–1993, 1993–2002 en 2002–
2009. In deze periodes wordt gekeken naar:

- het overheidsbeleid en maatschappelijk
klimaat inzake immigratie en integratie
en naar het beleid op het gebied van
gezondheid. In het overheidsbeleid spelen
algemene politieke verhoudingen, eco-
nomische conjunctuur en het maatschap-
pelijke klimaat ten aanzien van immigratie
een belangrijke rol;
- het zorgsysteem waarbij de geschiedenis
van de GGZ geschetst wordt.
Algemene ontwikkelingen in de GGZ

BOOKS

geven een beeld van toegenomen ambulante zorg, meer aandacht voor psychosociale verklaringen voor psychopathologie en een toenemend gebruik van geestelijke gezondheidszorg;

- het zorggebruik: hoe ziet het zorggebruik eruit, zowel van de algemene bevolking als van migranten en vluchtelingen en hoe reageert het systeem op migranten en migratiebeleid?;
- hoe de verschillende doelgroepen geconstrueerd worden;
- de ontwikkeling van theoretische modellen over hulpverlening aan migranten en aan vluchtelingen;
- de therapeutische praktijken; inzicht in de hulpverleningscontacten.

In het laatste hoofdstuk "Wrijven en scharnieren" beschrijft de promovendus een aantal fricties, die ontstaan doordat verschillende opvattingen over hoe je kunt aansluiten bij de migranten of vluchtelingen haaks staan op het te voeren beleid ten aanzien van integratie in het algemeen of binnen een instelling.

De hoofdstukken worden geardeerd met praktijkervaringen die de schrijver opdeed als maatschappelijk werker in de hulpverlening aan migranten.

Het eerste doel van het boek is inzicht geven in de praktijk van de hulpverlening en zorg aan migranten en vluchtelingen. De auteur probeert vanuit vele invalshoeken een zo volledig mogelijk beeld te schetsen.

In dat beeld zijn een reeks pogingen te herkennen om cultuurverschillen te begrijpen, aanpassingen te treffen waar nodig en migranten en vluchtelingen een gelijke mate van toegang tot zorg van een gelijkwaardige kwaliteit te bieden.

Het tweede, meer praktijkgericht doel is de bevordering van deskundigheid. De bevordering van deskundigheid is noodzakelijk, omdat we: "vaak zien dat allerlei theoretische modellen over hulpverlening aan migranten en vluchtelingen door elkaar heen lopen en soms ook niet zorgvuldig gebruikt worden. Misverstanden, stereotype beelden, onnodige obstakels en onbekendheid met de werkelijke achtergronden vertragen de ontwikkeling van gelijkwaardige toegang tot en kwaliteit van zorg. De hulpverleners, die werken met migranten en vluchtelingen in de GGZ, zijn daartoe niet specifiek opgeleid" (p. 9).

DE BOODSCHAP

In de eerste vijf hoofdstukken wordt vanuit vele invalshoeken een zo volledig mogelijk beeld geschetst van de praktijk van de hulpverlening. Het is een zodanig omvangrijk feitenrelas dat door de bomen het bos niet meer te zien valt. Hiermee schiet deze beschrijving zijn doel voorbij. Wat moeten we hiermee? Voor wie is dit inzicht bedoeld? De tweede doelstelling belooft veel. Maar als de lezer verwacht met dit boek in de hand "cultureel competent" te worden, dan

komt hij/zij bedrogen uit. Wel wordt in de bijlage een beschrijving gegeven van culturele competenties in de GGZ, maar het vertalen naar trainingsprogramma's of onderwijs als volgende stap op weg naar culturele competentie wordt in dit boek niet gezet. De schrijver betoogt zelf in het laatste hoofdstuk dat het trainen van culturele competentie heel lastig is. Hij schrijft hierover (pagina 220): "kennis over migratie en andere culturen, verschillende verklaringen voor gezondheid en ziekte leiden niet automatisch tot een open houding ten aanzien van diversiteit". Even verderop noemt hij de naïviteit waarmee nog steeds verondersteld wordt dat culturele sensitiviteit een gemakkelijk aan te leren houding is. Maar het blijft bij deze constatering. Het was interessanter geweest, gezien de doelstelling van de auteur, stappen te zetten richting het aanleren van een cultureel sensitieve houding.

Ook Tjin A Djie en Zwaan (2008) en Deardorff (2006) betogen dat culturele sensitiviteit moeilijk overdraagbaar is. Volgens Tjin A Djie en Zwaan is "cultureel sensitief zijn" niet een methode die je kunt onderbrengen in een aantal onderwijsmodules. Culturele competenties van mensen zijn niet te trainen door culturele kennis aan te bieden of een soort blauwdruk voor elk probleem te geven.

De vraag "hoe leer je cultureel competent te worden?" blijft dus belangrijk. Volgens Baart en Grypdonck (2008) is het heel goed mogelijk om met de presentiebenadering

cultureel sensitief te worden. Een benadering met dimensies die eveneens van belang zijn in de omgang met vluchtelingen en migranten. Echter het leren van presentie is een ingewikkelde materie omdat presentie niet zomaar een model is. De nadruk bij presentie ligt op de aandachtige, respectvolle en open manier om de ander tegemoet te treden zonder een vooringenomen beeld (Baart, 2007).

Er is inmiddels wel enig materiaal beschikbaar ten aanzien van deskundigheidsbevordering op het gebied van "intercultureel competent functioneren", maar methodische toepassingsvragen komen vaak niet aan de orde. Daarom is nu vooral behoefte aan een vertaling naar de praktijk. Goede aanknopingspunten om culturele sensitiviteit over te dragen bieden Tjin A Djie en Zwaan.

WRIJVEN EN SCHARNIEREN

Waar de eerste vijf hoofdstukken door de vele invalshoeken en vele feiten erg langdradig zijn, is het zesde en laatste hoofdstuk over "wrijven" en "scharnieren" boeiender. Het is de auteur gelukt om allerlei feiten en opvattingen aan elkaar te koppelen en te smeden tot een leesbare en interessante beschrijving van de conflicten en tegenstrijdigheden in de verschillende opvattingen. Het meest kenmerkende voorbeeld van een "wrijfpunt" vond ik dat we in Nederland immigranten en vluchtelingen een onwelkom gevoel geven door zoveel

BOOKS

mogelijk onze grenzen dicht te houden. Mocht het ze onverhoopt toch lukken om binnen te komen dan moeten ze zich wel heel snel en volledig aanpassen. Het moeten ontkennen van de eigen identiteit zal bij velen een groot intern conflict opleveren.

Kramer houdt in verschillende hoofdstukken een warm pleidooi voor een andere manier van omgang met vluchtelingen en migranten. In het laatste hoofdstuk (p. 216) zegt hij:

“scharnieren naar meer creativiteit vraagt om niet langer in hokjes te denken over mensen” en “het is de kunst om niet langer stereotiep te denken”. Inderdaad, de benadering van vluchtelingen en migranten dient niet anders te zijn als de benadering van alle cliënten of ze nu uit Oost-Groningen of uit Birma komen; respectvol, aandachtig en open, zonder etiketten of vooropgezette ideeën.

Opvallend zijn de praktijkverhalen. De manier waarop de auteur zijn eigen ervaringen beschrijft verdient bewondering. Heel open en eerlijk is hij over de worsteling die ook hij heeft gehad in de omgang met mensen uit diverse culturen.

TOT SLOT

De vele feiten maken het boek minder interessant en vrij ingewikkeld. Slechts de

eigen ervaringen van de schrijver blijven je bij.

Wat mist in het proefschrift is de vertaling naar de praktijk om culturele sensitiviteit over te dragen. Dit maakt het hanteren in de praktijk van deze stof een moeizame onderneming.

NOTEN

- 1 Ten tijde van het schrijven van deze bespreking was van dit proefschrift een handelseditie onder dezelfde titel in voorbereiding bij Mikado, kenniscentrum interculturele zorg.

LITERATUUR

- Baart, A. (2007). *Theorie van de presentie*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Baart, A., & Grypdonck, M. (2008). *Verpleegkunde en presentie*. Utrecht: Uitgeverij Lemma.
- Deardorff, D. K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of studies in international education, 10*(3), 241–266.
- Tjin A Dje, K., & Zwaan, I. (2008). *Beschermjassen, transculturele hulp aan families*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.